

Ortega y Gasset ve Onun Üniversite İdeolojisi*

Ernesto Mayz Vallenilla
*Çeviren: Ceren Karaca***

Özet

Bu makalede Jose Ortega y Gasset'in "Öğretimdeki Ekonomi Prensibi" ve "Üniversitenin Misyonu" başlıklı yazılarından yola çıkarak, onun üniversitelere ve üniversite eğitime bakışı ele alınmıştır. Ekonomi ve pedagoji arasında bir bağ kuran Ortega "ortalama insan" olarak nitelendirdiği kişiler için üniversitenin görevlerini tam olarak yerine getiremediğine vurgu yapmaktadır. Bu makalede aynı zamanda üniversitenin görevinin neyi- nasıl öğretilmesi olması gerektiğine değinilmektedir. Çağımızın en önemli filozoflarından Ortega y Gasset üniverstenin sorunlarını ele almakta ancak aynı zamanda çözüm üretmeyi de başarmaktadır.

Anahtar sözcükler: *Ortega y Gasset, Üniversite, felsefe, pedagoji, bilim, ekonomi prensibi, Mesleki Eğitim, Kültür Fakültesi, ortalama insan, öğretme.*

Abstract

Through the writings of Ortega y Gasset about "Economy Principle in Teaching" and "The mission of the University", this article discusses the point of view of Ortega to the university and the teaching system in the university. The article also argues the ideas of Ortega such as the connection between economy and pedagogy and the university do not accomplish its mission for the mediocre people. Ortega defends that the mission of the university is to discuss to teaching what and how. One of the most important philosophers of the last century Ortega while discusses the problems, also tries to find a solution.

Key words: *Ortega y Gasset, University, philosophy, pedagogy, science, economy principle, formation, Faculty of Culture, mediocre people, teaching*

* Homenaje a Ortega y Gasset, Ediciones EDIME, İspanya, 1958, s.51.

** Arş.Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Eğitimle ilgili kaygısı olmayan bir filozof ruhu düşünülemez. Her gerçek düşünür, metafiziksel istek ile aynı anda öğretmenin radikal gerekliliğini duyumsar. En temel adanmışlığı tanımlayan bilgi aşkı, iletişimi, başkılığı ve kavrayışı gerektirir. Eğer filozof “Gerçeği” arıyorsa, bunu, ondan aydın ve sessiz bir birey yaratmak için değil, onu paylaşmak ve başkalarının ona doğru ilerlemesini sağlamak için yapar. Felsefe, özünde Pedagojiyi; Gerçeği, dünyada “başkaları ile olmayı” gerektirir.

Büyük düşünürlerin, eğitim sorunlarına, “παιδεία”nın evrensel idealine, öğretimden ve rehberlikten yoksun olduğunda insanın kaderine karşı hissettikleri kaygı böyle anlaşılmaktadır. Büyük kuramsal görevlerinin yanında, Pedagojinin yenilenmiş sorunlarının, bu adamların zihninde ortaya çıktığı ve geliştiği neredeyse hiç istisnasız fark edilebilmektedir. Bu sorunlar arasında – belki de en önemlisi- eğitimin amacı ile ilgili olan soru bulunmaktadır. Ancak, dolayısıyla anlaşılan bir mesele ve o meselenin anlaşılabilirliği de zaten aynı amaca hizmet etmez mi? Bütün eğitimin en önemli amacı gerçeğin öğretilmesi değil midir? Hiç kuşkusuz. Ama – gerçek – filozof, bunun ne görüldüğü kadar kadar kolay ne de basit bir iş olmadığını bilir ya da bundan şüphelenir. Tam tersine sorun burada yatmaktadır. Peki, hangi gerçek öğretilmelidir? Ve üstelik insanın etkili bir şekilde yer alması için o “gerçek” nasıl öğretilmelidir? Aslında pek çok “gerçek” var ve bazen ona ulaşmak için harcanması gereken çaba o kadar zor olmaktadır ki, -tükenmiş ve hayal kırıklığına uğramış- kavrayış başlangıçtaki saf güveni kaybetmekte ve inançsız bir hale dönüşmektedir. Kant’ın bize bahsettiği havada direnç bulmanın zorluğu yüzünden uçmaktan vazgeçen ve hayal kırıklığına uğramış olarak temelli toprağa konan “narın güvercin” bunun antitezidir.

Ortega, bu konuda soylu bir filozoftu. – çağımızda bilginin ve gerçeğin yaratıcısı ve koruyucusu olan kurum- Üniversiteye karşı kaygısı kendi başına açıklanmaktadır. Onun “misyonusunu” yüceltmek için çabası, eğitiminin amacının temelde her iki meselenin de açıklanmasını olduğunu savunmaktır. - Her geçen gün büyüyen bir “bilginin” girdabında daha da kaybolan – Zamanımızın insanının, hayatında giderek kökleşen kurtarıcı bir gerçeğe sahip olmayı başarması ve tam bir şüphecilik içinde inançlarının ve fikirlerinin batmasını engelleme yetisinde olması için ne öğretilmeli ve nasıl öğretilmeli?

Acaba Ortega’nın gerçek bir üniversite “ideolojisi” var mıdır? Daha önce sorulan sorulara cevap vermek için, esaslarını ve sonuçlarını ifade edebilecek sistematik, mantıklı ve bağlantılı bir düşünceye sahip midir? Temel ve referans bir nokta olarak ele alınabilecek ve o noktadan üniversite hakkındaki ideolojisinin nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğinin gösterebilecek

bir düşünce var mıdır? Öyle olduğuna inanıyoruz ve onun *Öğretimdeki Ekonomi Prensibi* (1) fikirleri arasında Prensipden veya Temelden benzer bir anlam çıkarması sebebiyle kısaca sunmak istiyoruz. –Onun, temel felsefi ifadelerinden birini bütünü ile doğrudan birleştirince: Kavrayış üzerine Yaşamın üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. -

Benzer prensip, – Ortega'nın kendisinin de kabul ettiği gibi – sersemletici bir sadeliği vardır – açık bir yansımadan doğar. Sadece uzmanların karmaşık hale getirmek istediği şey aslında basittir ve de bir bilimin özüdür: Ekonomi'nin. Onun hüneri, bu bilimin kendi Prensibinin, pedagoji bilimi ya da sanatı gibi (bu kesinlikle oldukça zordur) ona hiç benzemeyen bir alanda bile aynı ayrıcalığa sahip olmasında bulunmaktadır.

1921 yılında, – İsveçli tarafsız bir ekonomist olan– Gustavo Cassel insanın ekonomik faaliyetlerinin eksiklikten doğduğunu ve kaynaklandığını fark etmek gibi mutlu bir olay yaşadı. Eğer, şu ana kadar hava üzerine ekonomik spekülasyonlar ya da antlaşmalar yapılmadıysa, bu, açıkça, temel bir olaydan kaynaklanmaktadır: çünkü hava bolca bulunmaktadır. Ancak, öte yandan, altın ya da elmaslar üzerine düzenlenmiş ve sistematik bir etkinlik olması da başka bir olayın eseridir: çünkü her iki element de insan için kıttır. Peki, bütün bunların pedagoji ile ne ilgisi vardır?

Basitçe şöyle ifade edebiliriz: Pedagoji varsa, eğer öğretimin etrafında insan faaliyeti hararetli bir şekilde yayılıyorsa, bunun sebebi, onda bazı şeylerin biraz “kıt” olması, ve – ekonomide metaller ve değerli taşlarla aynı şekilde – bu anlamda, bu “kıtlığın”, insan faaliyetlerinden kaynaklanıyor olmasıdır.

Peki ama Pedagojide ne “nadir” ya da “kıt” olabilir? Tabii ki efendim, açıkça! *öğrenme yeteneği*.

Öğrenmek sınırlıdır, bir sınırı, bir hududu vardır demek daha yerinde olacaktır. Doğa, insana bu yetiyi bahşederken, diğer konularda olduğundan daha cömert olmamıştır. İnsan, belki de istediği kadar cahil kalabilir ancak arzuladığı kadar öğrenemez. Öğrenmek kıt bir yetenektir ve bu sebeple de “değerlidir.” Doğanın bu değerli lütfuna, özenlerin en iyisi ve en büyüğü ile dikkat edilmelidir; Pedagojiyle veya öğrenmeye itina gösterme sanatıyla. Pedagoji tam da bu bilgiden doğmuştur; insanın öğrenmesinin kıtlığından ve azlığından. Eğer insan istediği kadar öğrenebilseydi, Pedagoji'yi bulmamış olurdu. Sadece arzu ettiği kadar öğrenemediği için, kısıtlandığını ve kaynaklarının az olduğunu fark ettiği ya da hissettiği için, aynı gerçek durumdan mümkün olduğunca fayda elde etmeye çalışan ve doğal kıtlığını düzenleyen ve yürüten bu tekniği bulmak zorunda kalmıştır. Ve bununla –

aslında – Ortega'nın üniversite hakkındaki tefekkürünün ortaya çıktığı, ana hatları düzgünce çizilmiş prensibe ya da esasa sahip olmaktayız.

- Çok iyi bilindiği gibi – onun tefekkürü zamanımızın Üniversitesine verilmesi gereken misyonu belirleme arzusuna yol göstermektedir. Ortega'ya göre, kısaca, bu misyon nedir? Bu misyon, – bir defada söylemek gerekirse – üniversite öğretimi için bir *gerçeklik* havası yaratmaktır.

Acaba Ortega bu zorunluluğun altında neyi ima ediyor? “gerçeklik” görevini, misyonun ideali olarak sununca acaba Üniversiteyi ya da Öğretimi aslında sahtecilikle suçlamıyor mu? Kesinlikle, evet. Üniversite öğretiminin sahteliği, –bunun kendi kökleri vardır demek yerinde olacaktır– henüz taslağını yaptığımız ekonominin o prensibinin sebep olduğu, bilmemeden ve suistimalden kaynaklanmaktadır.

Esasında – Ortega'nın böyle bulacağına inandığına göre – Üniversite, öğrencinin sahip olduğu doğal ve doğuştan gelen öğrenme kısıtlamasını hesaba katmadan, öğretimini kötü bir şekilde yeniden düzenlemektedir. İyi bir ortalama öğrenci üniversitenin ona öğretmek niyetinde olduğu şeyleri öğrenmenin yakınından geçmeyi bile başaramıyor. Üniversite, eğer “gerçek” olmak istiyorsa, eğer sahteliklere düşmek istemiyorsa, ütopyik bir arzuya göre öğretilmesi gerekeni öğretmek yerine, sadece öğretilebilecek olanı yani öğrenilebilecek olanı öğretmelidir.

Ancak eğer benzer bir iddianın özetlediğini, bütün derinliğiyle ve yakınlığıyla anlıyorsak, Ortega'nın Üniversite anlayışını destekleyen temel işaretlerden bir başkasına zorlanmadan varırız. Aslında; öğrenmenin temel ihtiyacını dikkate almak ya da ondan yola çıkmak, Yüksek öğretimin düzenlenmesinde, Üniversitenin inşasında, ne bilgiyi ne de öğretmeni, sadece öğrenmenin baş karakteri ve taşıyıcısı olan öğrenciyi dikkate almak ve ondan yola çıkmak gerekmektedir ifadesiyle aynı şeydir. Bu noktadan, onun teması – onun düşüncesinin temel taşı – “*Üniversite, öğrencinin kurumsal izdüşümü olmalıdır*” şeklindedir.

Ancak öğrencinin bu temel ayrıcalığı – istisnai öğrencinin değil ortalama bir öğrencinin (2) – Ortega'nın üniversite anlayışını ciddi vurgular ile dolduran bir sonucu da ortaya koymaktadır. Onun için ortalamadaki bu iyi öğrencinin -çağımızın izdüşümü ortalama insan ve üniversite bir sorun olarak bunu küçümsememelidir- “yaşamak” için, (iyi duyunuz! “yaşamak” için kesinlikle temel işi, en radikal ve kaçınılmaz uğraşı) kavrayışında hayat ışığı olan bilimin geliştirdiği gizemler nedeniyle gergin ve keskin bir savaş ile beslenen bir bilim adamı olmaya ve kahramanlıkla dramatiklik arasında o tapınağa sahip olmaya ihtiyacı yoktur. Tam tersine “yaşamak” - her insanın radikal işi - kavrayıştan ya da kavramak için yaşamak değildir. Yaşamak en

derin ve en etkili meseledir: Vücudun olduğu kadar ruhun da sorunudur. Bilimde olduğu gibi basit ve sadece kavrayıştan ibaret değildir. Kavrayışla ya da bilimle yaşanmaz.(3) Tersine, Ortega'ya göre , insan kendini onlara adar. Bütün bunlarla, -etkili bir yaşam ve onun kuralları için(4)- “yaşam” için eğitmek Üniversite'nin en temel ve kaçınılmaz görevidir. Üniversite'nin gerçek misyonunda gerçek kalması gerekiyorsa temel amaç olarak, kesin bir hayati uğraşın kurallarından endişe duyan o iyi öğrenciyi, saf entelektüel meşguliyyete kendini adanmış bir bilim adamına dönüştürmeyi istememelidir. Aksine – Metindeki ifadesi buradadır- “ortalama insanın iyi bir bilim adamı olmaya ihtiyaç duyması ya da bunu gerekli görmesi için yoğun bir neden görülmemektedir.”(5) Kısaca şöyle ifade etmiştir: Üniversite “ortalama insandan iyi bir meslek sahibi yetiştirmelidir(6): doktorlar yetiştirmeli, fizyologlar değil; avukatlar yetiştirmeli, hukukçular değil; tarih öğretmenleri yetiştirmeli, tarihçiler değil.

Bunların yanında – bu şekilde çözümlerse Üniversite, çağımızın bireysel ve sosyal hayatının en acil gereksinimlerinden birisidir.- bu meslek sahiplerine (“spesiyalizm”in modern barbarlığını önlemek amacıyla) dünya ile yüzleşeceği ve varoluşu tasarlayacağı –kültürel yaşamsal ve sadece entelektüel olmayan- fikirler ve inanışlar dağarcığı sağlaması gerekmektedir.

Bütün bunların sonucu – sadece bahsetmekle yetineceğiz – ne daha az utancı verici ne de daha fazla ciddi olamaz. Eğer üniversiteyi ortalama öğrencinin – onun kurumsal izdüşümü olmak – ölçüsüne göre yapılandırmak gerekirse ve eğer bu öğrenci ortalama insan olarak yaşamak için bilime ihtiyaç duymuyorsa... o halde, bilim, kendi anlamı içinde, dolaysız ve temel bir şekilde bilimsel araştırma ve saf bilimin öğretilmesi, “üniversitenin temel işlevlerine ait değildir.” (7) Aksine, araştırma ve saf bilimin öğretimi radikal bir şekilde Üniversite'den başlayamadığının doğru olmasına rağmen, en azından, Üniversite ilk ve temel olarak yetiştirmeye uğraşmak gibi kendine hatalı bir misyon tayin edilmesinden kaynaklanan, onun içindeki, o ayrıcalıklı yerlerini tutmaya devam edemiyor ve etmemelidir.(8) Bu, Ortega için inatçı bir ütopyacılığın ne daha azıdır ne de fazlasıdır ve ütopyacılık, Onan pedagojisini kullanmaktadır.(9) Eğer Üniversite gerçek olmak istiyorsa ve bizim çağımızın gereklerine cevap vermek istiyorsa, ütopyik olanın hizmetinde kalmamalıdır. Hayal kırıklığı biraz sert de olsa, elde edilebilir olanın hizmetine kendini adamalıdır.

Eğer çağımızın boyutlarında yaşıyorsak ve onun gereklerini anlıyorsak temel kurumsal amaçlara gelindiğinde bu amaçların, saf bilimin yetiştirilmesi, araştırılması ve öğretilmesi ile değil, aksine insanın varoluşunu ve evrenini tasarlamak için ona hizmet edecek hayati bir şekilde kök salmış kültürel düşünceler ve inançlar dağarcığı ile birlikte ve

“öğretmenin ekonomi prensibi” tarafından sabitlenen ve yönetilen bir mesleki eğitim-öğretim ile kurulması gerekmektedir.

Bu amaçla, Ortega'nın Üniversite'nin bu kurumsal modeli için sunduğu akademik organizasyonun taslağı olarak, Üniversite merkezi gibi çalışacak bir Kültür Fakültesi kurmak hakkındaki düşüncesi oldukça iyi bilinmektedir. Bu fakültede temel dersler olarak şu dersler verilmelidir: dünyanın fiziksel görüntüsünü ele alacak bir ders, başka bir tanesi, organik hayatın temel konularına yönelik olmalıdır; bir başkası, insan türünün tarihsel sürecini işlemeli; bir diğeri, sosyal hayatın işleyişini ve yapısını incelemeli; ve sonuncusu, kendi kelimeleriyle “evrenin planını” sunmaya adanması gereken Felsefe'ye yönelik bir ders olmalıdır.(10)

Sahip olduğum kısa zamanın hatırına, Ortega'nın Üniversite hakkındaki düşüncesini bu kısa planını eklememe izin veriniz. Sanırım, en azından en yenilikçi fikirlerinin bazılarının – ve eğer istenirse en cesurlarının- önemini vurgulamama izin veriniz: öğrencinin temel ayrıcalığı bilimin öğretimi hakkındaki hükmü ve üniversitenin gerçek misyonda tam olarak kültürel mirasın eğitimine ve öğretimine verilen başlıca rol. Eğer bu meseleler hakkında düşünülürse, “öğretimin ekonomi prensibinin” temsil ettiği temel hipotezden yola çıkarak, onun nasıl ortaya çıktığı ve mantıklı bir şekilde nasıl geliştiği kolayca görülebilir. Ayrıca, oldukça kesin ve açık bir amacı nasıl işaret ettikleri de açıkça fark edilmektedir: kavrayıştan önce (burada bilimin ikinci işlevi) Ortega'nın kurnazca ve gizemli bir şekilde adlandırdığı “Yaşam”a hizmet eden bir kurumda üniversitenin sorgulanmasını: onun felsefesinin başlangıcı ve amacı.

- Son zamanların en parlak zihinlerinden – Ortega, bazı prensipleri üzerinde dinlenen, artık fikirlere sahip sözde radikallerin durumu hakkında kendini kandırmıyordu. Sonuçlarının düşünülebilir ve radikal bir etki yaratması için onları biraz hareket ettirmek yeterdi. Ama bunu denemek için bile ne uygun yerdin ne de uygun zamandı. (11)

NOTLAR

- (1) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 329
- (2) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 333
- (3) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 343
- (4) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 333
- (5) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 335
- (6) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 335
- (7) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 336. Eğer üniversite için bilime atfettiği önemli rol belirtilmeseydi Ortega'nın düşüncesine haksızca ihanet edilmiş olurdu. Buna ikna olmak için V.Bölüm "Üniversite'nin misyonunu" okumak yeterli olacaktır. Şüphesiz – yaptığımız gibi – Üniversite'nin temel amaçlarını kavramı içinde belirtmek de adil olacaktır, kuruma gelecek olursak saf bilimin belirli bir yetiştirilmesi hesaba katılmaz. Saf bilimin yetiştirilmesinin – onun araştırmasının ve öğretisinin – Ortega'ya göre üniversitenin etrafına bir kamp gibi kurulmuş laboratuvarlarda, seminerlerde ve tartışma merkezlerinde doğrulaması yapılmalıdır ve bu yerlere karşı her zaman mayasını ve kışkırtmasını devam ettirmesi için daima açık ve dikkatli olunmalıdır. “Kabul edilebilir olan – Ortega'nın kendisi şöyle ifade eder – onu çevrelemek zorunda olan araştırmacıların dairesel alanı ile üniversite merkezinin karıştırılmamasıdır. Her ikisi de – üniversite ve laboratuvar – iki farklı organdır ve bütün bir fizyolojide birbirleriyle ilişkilidirler. Sadece kurumsal karakter üniversite ile yarışır. Ondan bir kurum yaratabilmek için bilim fazlasıyla yüce ve seçkindir. Bilim bastırılmaz ve kurallara bağlanamaz. Bu yüzden yüksek öğretim ve araştırma birbiriyle birleştirilmek istenildiğinde, birini öbürünün kenarında bırakmak yerine etkilerin yoğun ama özgür; devamlı ancak ani değiş tokuşunda birbirlerine karşılıklı zarar veriyorlar.” Sayfa 351.
- (8) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 339
- (9) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 338
- (10) “Bütün eserleri”, cilt IV, sayfa 335
- (11) Yakın zamanda vereceğim “Üniversite, Bilim ve Teknik” konulu bir konferansta Ortega'nın üniversite ideolojisini eleştirel bir bakışla irdedeceğim.

